

JUNGTINIŲ TAUTŲ
VAIKO TEISIŲ KOMITETO
BENDRASIS
KOMENTARAS

NR. 20 (2016)

**DĖL VAIKO TEISIŲ
ĮGYVENDINIMO
PAAUGLYSTĖJE**

Jungtinių Tautų Vaiko teisių komiteto bendrasis komentaras atskleidžia Vaiko teisių konvencijos bei jos fakultatyvinių protokolų normų turinį.

Šiame leidinyje pateikiamas **neoficialus** Jungtinių Tautų Vaiko teisių komiteto bendrojo komentaro vertimas.

Visą leidinį „Jungtinių Tautų vaiko teisių komiteto bendrieji komentarai“ galite matyti nuorodoje http://vtaki.lt/uploads/structure/docs/485_a5eebb22a7f392edf2d7634481bb46b5.pdf

Lietuvos Respublikos Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstaiga
Plačioji g. 10, 01308 Vilnius
Tel. +370 5 210 7176
vtaki@vtaki.lt
www.vtaki.lt

Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstaigos užsakymu:

Iš anglų kalbos vertė
UAB „Baltijos vertimai“
Bernardinų g. 9-4, 01124 Vilnius
Tel. +370 5 212 2924
www.baltijosvertimai.eu

Parengė UAB „Kriventa“
V. Pietario g. 5-3, 03122 Vilnius
Tel. / faks. +370 5 265 0629
kriventa@kriventa.lt
www.kriventa.lt

CRC/C/GC/20 (Dėl techninių prižasčių tai yra trečiasis leidimas (2017 m. balandžio 20 d.))
2016 m. gruodžio 6 d.

BENDRASIS KOMENTARAS NR. 20 (2016) DĖL VAIKO TEISIŲ ĮGYVENDINIMO PAAUGLYSTĖJE

I. ĮVADAS

1. Pagal Vaiko teisių konvenciją vaiku yra laikomas kiekvienas 18-os metų neturintis žmogus, jeigu pagal taikomą įstatymą jo pilnametystė nėra pripažinta anksčiau. Konvencijoje pabrėžiama, kad valstybės turėtų gerbti ir užtikrinti Konvencijoje numatytas teises kiekvienam jos jurisdikcijai priklausančiam vaikui be jokios diskriminacijos. Nors Konvencija pripažįsta visų 18-os metų nesulaukusių asmenų teises, būtina atsižvelgti į vaiko vystymąsi ir didėjančius jo gabumus. Paauglių teisėms įgyvendinti pasitelkti metodai stipriai skiriasi nuo metodų, pasirinktų jaunesnių vaikų atžvilgiu.
2. Paauglystė – tai gyvenimo etapas, kurį apibūdina didėjančios galimybės, gebėjimai, siekiai, energija ir kūrybiškumas, taip pat didelis pažeidžiamumas. Paaugliai yra pokyčių skatintojai ir pagrindinis turtas ir ištekliai, turintys potencialą teigiamai prisidėti prie savo šeimos, bendruomenės ir šalies. Pasauliniu lygiu paaugliai pozityviai dalyvauja daugelyje sričių, įskaitant sveikatos ir švietimo kampanijas, paramą šeimai, bendraamžių savitarpio ugdymą, bendruomenės plėtros iniciatyvas, dalyvaujamąjį biudžetą ir menus, taip pat prisideda prie su taika, žmogaus teisėmis, aplinkos tvarumu ir klimato teisingumu susijusios veiklos. Dauguma paauglių dalyvauja pažangiausios skaitmeninės socialinės žiniasklaidos aplinkoje, kuri atlieka vis svarbesnį vaidmenį švietimo, kultūros ir socialinių tinklų srityse, taip pat turi politinio įsitraukimo ir atskaitomybės kontrolės potencialą.
3. Komitetas pastebi, kad paauglių potencialas yra plačiai pažeidžiamas, nes valstybės neatpažįsta ir neinvestuoja į priemones, kurios yra būtinos, kad paaugliai galėtų naudotis savo teisėmis. Daugumoje šalių nėra pagal amžių, lytį ir sveikatą išskaidytų duomenų, kurie suteiktų informaciją politikos formavimo procese, nustatytų spragas ir padėtų paskirstyti atitinkamus išteklius. Bendrosios vaikams ar jaunuoliams skirtos politikos dažnai neatsižvelgia į paauglių įvairovę ir nesugeba tinkamai garantuoti jų teisių įgyvendinimo. Neveikimo ir nesėkmės kaina yra didelė. Paauglystės metu sukurti emocinio saugumo, sveikatos, seksualumo, švietimo, įgūdžių, atsparumo ir teisių supratimo pagrindai turės reikšmingų padarinių ne tik individualiam ir optimaliam, bet ir esamam ir būsimam socialiniam ir ekonominiam vystymuisi.
4. Atsižvelgdamas į Darnaus vystymosi tikslus iki 2030 m., Komitetas šiame bendrajame komentare valstybėms pateikia rekomendacijas dėl priemonių, kurios yra būtinos, siekiant užtikrinti vaikų teisių įgyvendinimą paauglystėje. Jis akcentuoja žmogaus teisėmis paremtą požiūrį, apimančio paauglių orumo ir atstovavimo pripažinimą ir pagarbą, svarbą, jų įgalinimą, pilietiškumą ir aktyvų dalyvavimą savo pačių gyvenime, optimalios

sveikatos, gerovės ir vystymosi skatinimą, taip pat įsipareigojimą remti, saugoti ir įgyvendinti jų žmogaus teises be jokios diskriminacijos.

5. Komitetas pripažįsta, kad paauglystę sunku apibrėžti, nes vaikai subręsta, būdami skirtingo amžiaus. Berniukų ir mergaičių lytinio subrendimo amžius skiriasi, be to, skirtingos smegenų funkcijos išsivysto skirtingu laiku. Perėjimo iš vaikystės į pilnametystę procesą įtakoja kontekstas ir aplinka, o tai atspindi skirtingi su paaugliais susiję kultūriniai lūkesčiai, apibrėžti nacionaliniuose teisės aktuose, kuriuose numatytos skirtingos amžiaus ribos, kai vaikai gali užsiimti suaugusiųjų veikla, ir tarptautiniuose organuose, kurie taiko skirtingas amžiaus ribas paauglystei apibrėžti. Todėl šio bendrojo komentaro tikslas nėra pateikti paauglystės apibrėžimą ir dėmesį sutelkia į vaikystės laikotarpį nuo 10 metų amžiaus iki 18-ojo gimtadienio, kad palengvintų duomenų rinkimo nuoseklumą.¹
6. Komitetas atkreipia dėmesį, kad keli bendrieji komentarai turi ypatingą reikšmę paaugliams, ypač tie bendrieji komentarai, kurie aptaria paauglių sveikatą ir vystymąsi, ŽIV / AIDS, žalingų praktikų panaikinimą moterims ir vaikams, nelydimus ir atskirtus vaikus bei nepilnamečių justiciją. Komitetas pabrėžia ypatingą rekomendacijų, kurios prasidėjo nuo bendrųjų diskusijų apie skaitmeninę žiniasklaidą ir vaikų teises pradžios, svarbą paaugliams. Šis bendrasis komentaras buvo parengtas, siekiant pateikti apžvalgą apie tai, kaip visa Konvencija turėtų būti suprantama ir įgyvendinama visų paauglių atžvilgiu. Jį būtina skaityti kartu su kitais bendraisiais komentarais ir dokumentais, parengtais nuo bendrosios diskusijos pradžios.

II. TIKSLAI

7. Šio bendrojo komentaro tikslai yra tokie:
 - (a) valstybėms pateikti rekomendacijas dėl teisėkūros, politikos ir paslaugų, kurios yra būtinos, siekiant skatinti visapusišką paauglių vystymąsi, atitinkantį jų teisių įgyvendinimą;
 - (b) didinti informuotumą apie paauglystėje turimas galimybes ir patiriamus iššūkius;
 - (c) didinti supratimą apie didėjančius paauglių gebėjimus ir pagarbą jiems, taip pat paauglių teisių įgyvendinimo pasekmes;
 - (d) stiprinti argumentus dėl didesnio paauglių matomumo ir informuotumo, taip pat dėl investicijų, skirtų paauglių teisėms įgyvendinti per visą jų gyvenimą.

III. ARGUMENTAI DĖL DĖMESIO PAAUGLIAMS

8. Komitetas atkreipia valstybių dėmesį į svarbius argumentus dėl poreikio sutelkti dėmesį į paauglius, siekiant skatinti jų teisių įgyvendinimą, stiprinti jų potencialą indėlių į teigiamą

¹ Žr. www.who.int/maternal_child_adolescent/topics/adolescence/dev/en/.

ir progresyvią socialinę transformaciją, įveikti iššūkius, su kuriais vaikai susiduria perėdami iš vaikystės į pilnametystę vis labiau globalizuotame ir sudėtingame pasaulyje.

9. Paauglių vystymasis yra labai spartus. Su vystymusi susijusių pokyčių svarba paauglystėje dar nėra taip plačiai suprasta kaip vystymasis ankstyvaisiais metais. Paauglystė – tai unikalus, lemtingas žmogaus vystymosi etapas, kurį apibūdina spartus smegenų vystymasis ir fizinis augimas, stiprėjantys kognityviniai sugebėjimai, lytinės brandos pradžia ir seksualinis suvokimas, tai pat besiformuojantys gebėjimai, stiprybės ir įgūdžiai. Paaugliai, perėdami iš priklausomybės į didesnio savarankiškumo situaciją, susiduria su didesniais lūkesčiais dėl jų vaidmens visuomenėje ir reikšmingesnių santykių su bendraamžiais.
10. Per antrąjį savo amžiaus dešimtmetį vaikai pradeda tyrinėti ir sukuria savo individualias ir bendruomenines tapatybes, kurios remiasi sudėtinga sąveika su jų pačių šeimos ir kultūrine istorija, taip pat patiria besiformuojantį savęs suvokimą, kurį dažnai išreiškia per kalbą, meną ir kultūrą kaip asmenys ir per savo ryšius su bendraamžiais. Daugumai vaikų šis procesas vyksta skaitmeninėje aplinkoje, kurioje jie gauna informaciją ir kuri juos įtakoja. Tapatybės kūrimo ir išraiškos procesas yra labai sudėtingas paaugliams, jiems kuriant kelius tarp mažumos ir tradicinės kultūros.

Paauglystės pripažinimas gyvenimo kelio dalimi

11. Siekiant užtikrinti optimalų kiekvieno vaiko vystymąsi vaikystėje, būtina pripažinti kiekvieno gyvenimo laikotarpio poveikį vėlesniems etapams. Paauglystė yra kartu ir vertingas, ir labai svarbus pereinamasis vaikystės laikotarpis, suteikiantis progas pagerinti gyvenimo galimybes. Teigiamos intervencijos ir patirtys ankstyvojoje vaikystėje palengvina optimalų vystymąsi, vaikams tampant paaugliais.² Tačiau bet kokios investicijos į jaunus žmones gali būti iššvaistomos, jeigu jų teisės nesulaukia tinkamo dėmesio paauglystėje. Be to, teigiamos, palaikančios galimybės paauglystėje gali būti panaudotos, siekiant kompensuoti kai kurias ankstyvojoje vaikystėje patirtos žalos pasekmes ir sustiprinti atsparumą, sušvelninantį žalą ateityje. Todėl Komitetas pabrėžia gyvenimo kelio perspektyvos svarbą.

Sudėtinga aplinka

12. Paauglystėje vaikai gali susidurti su daugybe pavojų, kuriuos skaitmeninė aplinka tik dar labiau sustiprina ar pagilina. Tokie pavojai apima piktnaudžiavimą priklausomybę sukeliančiomis medžiagomis, priklausomybę, smurtą ir prievartą, seksualinį ar ekonominį išnaudojimą, prekybą žmonėmis, migraciją, radikalizaciją ar verbavimą į gaujas ar kariuomenę. Paaugliams, artėjantiems prie pilnametystės, būtinas tinkamas ugdymas ir pagalba, kad susidorotų su vietos ir pasauliniais iššūkiais, įskaitant skurdą, nelygybę, diskriminaciją, klimato kaitą, aplinkos degradaciją, urbanizaciją ir migraciją, senėjančias visuomenes, spaudimą pasiekti puikių rezultatų mokykloje, taip pat vis stiprėjančias humanitarines ir saugumo krizes. Dėl padidėjusios pasaulinės migracijos susiformavusiose heterogeninėse ir daugiatautėse visuomenėse augantys vaikai turi turėti geresnius su supratimu, tolerancija ir koegzistencija susijusius gebėjimus. Todėl būtina investuoti į priemones, kurios stiprintų paauglių gebėjimus įveikti ar sušvelninti tokius iššūkius,

² Žr. Vaiko teisių komiteto bendrojo komentaro Nr. 8 dėl vaiko teisių įgyvendinimo ankstyvojoje vaikystėje 8 paragrafą.

spręsti problemas, susijusias su visuomeniniais veiksniais, kurie siekia juos išstumti ar marginalizuoti, ir aprūpinti juos įrankiais, padėsiančiais sudėtingose ir besikeičiančiose socialinėse, ekonominėse ir skaitmeninėse aplinkose.

Sveikatos pavojų laikotarpis

13. Nors paauglystei būdingas santykiniai mažas mirtingumo lygis, lyginant su kitomis amžiaus grupėmis, mirties ir ligų rizika šiuo laikotarpiu yra reali, įskaitant dėl tokių išvengtinių priežasčių kaip gimdymas, nesaugūs abortai, eismo įvykiai, lytiškai plintančios ligos (taip pat ir ŽIV), psichinė sveikata, savižudybės. Visos šios priežastys yra susijusios su tam tikru elgesiu ir reikalauja tarpsektorinio bendradarbiavimo.

IV. BENDRIEJI KONVENCIJOS PRINCIPAI

14. Bendrieji Konvencijos principai yra objektyvus, per kurį reikėtų pažvelgti į įgyvendinimo procesą. Šie principai – tai vadovas, skirtas nustatyti priemones, kurių reikia, kad būtų garantuotas vaiko teisių įgyvendinimas paauglystės laikotarpiu.

A. TEISĖ VYSTYTIS

Teigiamas holistinis požiūris

15. Komitetas pabrėžia, kad svarbu vertinti paauglystę ir su ja susijusias savybes kaip pozityvų vaikystės vystymosi etapą, ir apgailestauja dėl plačiai paplitusio neigiamo paauglystės apibūdinimo, dėl kurio kuriamos siauros į problemą orientuotos intervencijos ir paslaugos, o ne įsipareigojimas kurti optimalias aplinkas, kurios garantuotų paauglių teises ir remtų jų fizinius, psichologinius, dvasinius, emocinius, pažintinius, kultūrinius ir ekonominius gebėjimus.
16. Valstybės kartu su nevalstybiniais veikėjais per dialogą su paaugliais ir jų dalyvavimą turėtų remti aplinkas, kurios pripažintų tikrąją paauglystės vertę, ir priimti priemones, kurios padėtų paaugliams klestėti, tyrinėti besiformuojančias tapatybes, įsitikinimus, seksualumą ir galimybes, išlaikyti pusiausvyrą tarp rizikos ir saugumo, stiprinti gebėjimus priimti laisvus, informuotus, teigiamus sprendimus ir gyvenimo pasirinkimus, taip pat sėkmingai pereiti į pilnametystę. Būtina vadovautis požiūriu, kuris remiasi stipriosiomis paauglių savybėmis ir pripažįsta jų indėlį į savo ir kitų gyvenimus, ir tuo pačiu metu sprendžia problemas, susijusias su kliūtimis, kurios trukdo šioms galybėms.
17. Veiksniai, kurie skatina paauglių atsparumą ir sveiką vystymąsi apima: (a) stiprius ryšius su pagrindiniais suaugusiaisiais jų gyvenime ir šių suaugusiųjų paramą; (b) dalyvavimo ir sprendimų priėmimo galimybes; (c) problemų sprendimo ir susidorojimo įgūdžius; (d) saugią ir sveiką vietinę aplinką; ir (f) galimybes kurti ir palaikyti draugystes. Komitetas akcentuoja, kad paauglių galybės kurti ir gauti naudos iš tokių socialinių išteklių sustiprins jų gebėjimus prisidėti prie savo teisių įgyvendinimo, taip pat palaikyti gerą fizinę ir psichinę sveikatą, vengti pavojingo elgesio, atsigauti po nelaimių, pasiekti puikų rezultatų mokykloje, demonstruoti toleranciją, kurti draugystes ir imtis lyderių vaidmens.

Pagarba didėjantiems gebėjimams

18. Pagal Konvencijos 5 straipsnį tėvai privalo vaiką pakreipti ir jam vadovauti, atsižvelgdami į didėjančius vaiko sugebėjimus. Komitetas apibrėžia didėjančius sugebėjimus kaip įgalinantį principą, atkreipiantį dėmesį į brendimo ir mokymosi procesą, kurio metu vaikai palaipsniui įgyja kompetencijas, supratimą³ ir didėjančią atstovavimo lygį, kad galėtų prisiimti atsakomybę ir naudotis savo teisėmis. Komitetas tvirtina, kad kuo daugiau vaikų žino ir supranta, tuo labiau jų tėvai privalo pakeisti pakreipimą ir vadovavimą ir naudoti priminimus, o vėliau palaipsniui pereiti prie bendravimo lygiomis sąlygomis.⁴
19. Komitetas pabrėžia, kad teisė pasinaudoti didėjančiu atsakomybės lygiu neatleidžia valstybių nuo pareigos garantuoti apsaugą.⁵ Dėl palaipsniui vykstančio atsiskyrimo nuo šeimos ar kitos globos aplinkos apsaugos kartu su santykinė patirtimi ir galios trūkumu paaugliai gali susidurti su jų teisių pažeidimų grėsme. Komitetas akcentuoja, kad paauglių įtraukimas į potencialių rizikų identifikavimo procesą ir tokių rizikų mažinimo programų įgyvendinimas suteiks veiksmingesnę apsaugą. Jeigu paaugliams garantuojama teisė būti išgirstiems, mesti iššūkį teisių pažeidimams ir siekti žalos atlyginimo, jie yra įgalinami palaipsniui pasinaudoti atstovavimu savo pačių apsaugai.
20. Siekiant užtikrinti tinkamą pusiausvyrą tarp pagarbos didėjantiems paauglių gebėjimams ir tinkamų apsaugos lygių, būtina atsižvelgti į daugybę veiksnių, kurie turi įtakos sprendimų priėmimui, įskaitant susijusios rizikos lygį, išnaudojimo potencialą, supratimą apie paauglių vystymąsi, pripažinimą, kad kompetencijos ir supratimo įvairių sričių atžvilgiu vystymosi greitis skiriasi, taip pat individualios patirties ir sugebėjimų pripažinimą.

B. NEDISKRIMINAVIMAS

21. Komitetas identifikavo daugybę diskriminacijos formų, kurių dauguma turi ypatingų pasekmių paauglystėje, todėl būtina tarpsektorinė analizė ir tikslinės holistinės priemonės.⁶ Pati paauglystė gali būti diskriminacijos šaltinis. Šiuo laikotarpiu dėl statuso su paaugliais gali būti elgiamasi kaip su pavojingais ar priešiškais asmenimis, jie gali būti įkalinami, išnaudojami ar patirti smurtą. Paradoksalu, tačiau su paaugliais taip pat dažnai elgiamasi kaip su nekompetentingais ir negalinčiais priimti sprendimų dėl savo gyvenimo. Komitetas ragina valstybes užtikrinti, kad visos paauglio ar paauglės teisės būtų vienodai gerbiamos ir saugomos, taip pat būtų priimtose visapusiškos ir tinkamos teigiamų veiksmų priemonės, skirtos sušvelninti ar panaikinti sąlygas, leidžiančias atsirasti tiesioginei ar netiesioginei bet kurios paauglių grupės diskriminacijai bet koku pagrindu.⁷ Valstybėms primenama, kad ne kiekvienas skirtingas traktavimas yra diskriminacija, jeigu tokio diferencijavimo kriterijai yra pagrįsti ir objektyvūs, be to, siekiama įgyvendinti tikslus, kurie pagal Konvenciją yra teisėti.⁸

³ Ten pat, 17 paragrafas.

⁴ Žr. Bendrojo komentaro Nr. 12 (2009) dėl vaiko teisės būti išgirstam 84 paragrafą.

⁵ Žr. pvz., Konvencijos 32–39 straipsnius.

⁶ Žr. www2.ohchr.org/english/issues/women/rapporteur/docs/15YearReviewofVAWMandate.pdf.

⁷ Žr. Bendrojo komentaro Nr. 5 (2003) dėl bendrųjų Konvencijos įgyvendinimo priemonių 12 paragrafą.

⁸ Žr. Žmogaus teisių komiteto bendrojo komentaro Nr. 18 (1989) dėl nediskriminavimo 147 paragrafą.

C. GERIAUSI INTERESAI

22. Vaiko teisė, kad pirmiausia būtų atsižvelgta į jo (jos) geriausius interesus, yra materialinė teisė, aiškinamasis teisės principas ir vidaus proceso taisyklė, taikoma vaikams kaip asmenims ir grupei.⁹ Visos Konvencijos įgyvendinimo priemonės, įskaitant teisėkūrą, politikas, ekonominį ir socialinį planavimą, sprendimų priėmimo ir biudžeto sudarymo procesus, turėtų vadovautis procedūromis, kurios užtikrintų, kad visuose su vaikais susijusiuose veiksmuose pirmiausia būtų atsižvelgta į geriausius vaiko (ir paauglių) interesus. Atsižvelgdamas į bendrąjį komentarą Nr. 14 (2013) dėl vaiko teisės pirmiausia atsižvelgti į jo (jos) interesus, Komitetas akcentuoja, kad nustatant geriausius vaiko interesus, būtina atsižvelgti į vaiko nuomonę, kuri atitiktų jo (jos) didėjančius gebėjimus,¹⁰ taip pat į vaiko savybes. Valstybės dalyvės privalo užtikrinti, kad paaugliams, bręstant ir įgyjant vis didesnį supratimą, jų nuomonei būtų suteikta atitinkama svarba.

D. TEISĖ BŪTI IŠGIRSTAM IR DALYVAUTI

23. Vadovaudamasi Konvencijos 12 straipsniu, valstybės dalyvės turėtų priimti priemones, kurios paaugliams garantuotų teisę išreikšti savo nuomonę dėl visų su jais susijusių klausimų pagal jų amžių ir brandos lygį, taip pat užtikrinti, kad tokiai nuomonei būtų suteikta tinkama svarba, pavyzdžiui, su jų švietimu, sveikata, seksualumu, šeimos gyvenimu, teisiniais ir administraciniais procesais susijusiuose sprendimuose. Valstybės turėtų užtikrinti, kad paaugliai dalyvautų atitinkamų jų gyvenimui įtaką darančių teisės aktų, politikų, paslaugų ir programų rengimo, įgyvendinimo ir stebėsenos procesuose mokyklose, taip pat bendruomeniniu, vietos, nacionaliniu ir tarptautiniu lygiu.¹¹ Internetinė aplinka suteikia svarbias didėjančias galimybes stiprinti ir plėsti paauglių įsitraukimą. Be to, kartu su priemonėmis būtina sukurti ir saugius ir prieinamus paauglių skundų nagrinėjimo ir žalos atlyginimo mechanizmus, taip pat galimybę pasinaudoti subsidijuojamomis arba nemokamomis teisinėmis paslaugomis ar kita tinkama pagalba.
24. Komitetas pabrėžia dalyvavimo, kaip politinio ir pilietinio įsitraukimo, svarbą, leidžiančio paaugliams tartis ir ginti savo teisių įgyvendinimą ir priversti valstybes prisiimti atsakomybę. Valstybės turėtų priimti politikas, didinančias politinio dalyvavimo galimybes, kurios padeda kurti aktyvų pilietiškumą. Paaugliai gali jungtis kartu su bendraamžiais, įsitraukti į politinius procesus ir padidinti savo atstovavimo pojūtį, kad galėtų priimti informuotus sprendimus ir pasirinkimus. Todėl būtina remti paauglius, kai jie formuoja organizacijas, įgalinančias dalyvauti, pasitelkdami įvairius būdus, įskaitant skaitmeninę žiniasklaidą. Jeigu valstybės nusprendžia sumažinti balsavimo teisės amžiaus ribą ir leisti balsuoti jaunesniems nei 18 metų amžiaus asmenims, jos turėtų investuoti į paauglius palaikančias priemones, kad jie suprastų, pripažintų, ir vykdytų savo kaip aktyvių piliečių vaidmenį, taip pat nustatyti ir spręsti paauglių įsitraukimo ir dalyvavimo kliūtis.

⁹ Žr. Vaiko teisių komiteto bendrojo komentaro Nr. 14 (2013) dėl vaiko teisės pirmiausia atsižvelgti į jo (jos) geriausius interesus 6 paragrafą.

¹⁰ Žr. Bendrojo komentaro Nr. 12 70–74 paragrafus ir Bendrojo komentaro Nr. 14 43–45 paragrafus.

¹¹ Žr. Bendrojo komentaro Nr. 12 27 paragrafą.

25. Komitetas pabrėžia, kad suaugusiųjų supratimas ir žinojimas apie paauglių teisę dalyvauti yra labai svarbus paauglių galimybėms pasinaudoti ta teise ir ragina valstybes investuoti į tėvams, globėjams, su paaugliais dirbantiems specialistams, politikos formuotojams ir sprendimus priimantiems asmenims skirtus mokymus ir sąmoningumo stiprinimą. Būtina teikti paramą, kad suaugusieji būtų įgalinti tapti mentorais ir tarpininkais, o paaugliai galėtų priimti didesnę atsakomybę už savo ir juos supančių žmonių gyvenimus.

V. SPECIALAUS DĖMESIO REIKALAUJANTYS PAAUGLIAI

26. Kai kurios paauglių grupės gali būti ypač pažeidžiamos ir susidurti su jų teisių pažeidimais, įskaitant diskriminaciją ir socialinę atskirtį. Visos į paauglius orientuotos su teisėkūra, politika ir programomis susijusios priemonės turi būti priimtos, atsižvelgiant į susikertančius teisių pažeidimus ir sudėtinį neigiamą poveikį atitinkamiems paaugliams.

Mergaitės

27. Lyčių nelygybė paauglystėje dar labiau išryškėja. Dažnai mergaičių diskriminacijos, nelygybės ir stereotipų apraiškos suintensyvėja ir tampa rimtesnių jų teisių pažeidimų, įskaitant vaikų ir priverstinių santuokų, ankstyvo nėštumo, moters lytinių organų žalojimo, lyties pagrindu vykdomo fizinio, psichinio ir seksualinio smurto, prievartos, išnaudojimo ir prekybos žmonėmis, priežastimi.¹² Žemesnį statusą mergaitėms priskiriančios kultūrinės normos gali padidinti izoliavimo namuose, galimybių įgyti vidurinį ir aukštąjį išsilavinimą stokos, ribotų laisvalaikio, sporto, rekreacinių ir pajamų generavimo, dalyvavimo kultūriniame ir meniniame gyvenime galimybių stokos, sunkių namų ruošos darbų ir vaikų priežiūros atsakomybių tikimybę. Daugelyje šalių ataskaitos nurodo žemesnį mergaičių sveikatos priežiūros lygio ir pasitenkinimo gyvenimu rodiklius, lyginant su berniukais. Šis skirtumas su amžiumi palaipsniui didėja.
28. Valstybės turėtų investuoti į aktyvias priemones, skirtas skatinti teisių suteikimą mergaitėms, mesti iššūkius patriarchatui ir kitoms žalingoms lyčių normoms bei stereotipams, taip pat teises reformas, kad būtų sprendžiamas tiesioginės ir netiesioginės mergaičių diskriminacijos klausimas, bendradarbiaujant kartu su suinteresuotosiomis šalimis, įskaitant pilietinę visuomenę, vyrus ir moteris, tradicinius ir religinius lyderius ir pačius paauglius. Būtina imtis priemonių visuose įstatymuose, politikose ir programose, kad būtų garantuotos vienodos mergaičių ir berniukų teisės.

Berniukai

29. Tradicinės vyriškumo ir lyčių normų sąvokos gali pažeisti berniukų teises. Tokie pažeidimai apima žalingų inicijavimo apeigų primetimą, smurtą, gaujų veiklą, prievartinį verbavimą į kariuomenę ir ekstremistų grupes, taip pat prekybą žmonėmis. Berniukų pažeidžiamumo dėl fizinės ir seksualinės prievartos bei išnaudojimo neigimas taip pat sudaro plataus masto kliūtis, trukdančias berniukams pasinaudoti galimybėmis gauti

¹² Žr. A/HRC/26/22 21 paragrafą.

informaciją apie seksualinę ir reprodukcinę sveikatą, prekes ir paslaugas, ir iš to kylančių apsauginių paslaugų stoką.

30. Komitetas ragina valstybes priimti priemones, kurios spręstų tokius teisių pažeidimus, ir skatina jas mesti iššūkį neigiamam berniukų suvokimui, remti pozityvų vyriškumą, įveikti kultūrines „mačo“ idėja paremtas vertybes, skatinti didesnę berniukų patiriamos prievartos pripažinimą lyčių pagrindu. Valstybės taip pat turėtų pripažinti berniukų ir vyrų, taip pat mergaičių ir moterų įtraukimo į visas priemones, kurių tikslas yra pasiekti lyčių lygybę, svarbą.

Neįgalūs paaugliai

31. Komitetas jau anksčiau akcentavo plačiai paplitusius prietarus, atskirtį, socialinę izoliaciją ir diskriminaciją, su kuriais susiduria dauguma neįgalių vaikų.¹³ Daugumoje valstybių neįgalūs paaugliai dažnai neturi tokių galimybių, kokiomis gali naudotis kiti paaugliai. Jiems gali būti draudžiama dalyvauti socialinėse, kultūrinėse ir religinėse apeigose. Didelis neįgalių paauglių skaičius neturi galimybės įgyti vidurinį ar aukštąjį išsilavinimą, gauti profesinę mokymą, todėl neįgyja ateityje įsidarbinti ar išvengti skurdo būtinų socialinių, švietimo ir ekonominių įgūdžių. Be to, neįgalūs paaugliai neturi galimybės gauti informaciją apie seksualinę ir reprodukcinę sveikatą ir su tuo susijusias paslaugas, todėl gali būti priverstinai sterilizuojami ar taikoma priverstinė kontracepcija. Tokie veiksmai yra tiesioginis teisių pažeidimas ir gali būti laikomi kankinimu ar nežmonišku elgesiu.¹⁴ Neįgalūs paaugliai yra neproporcingai pažeidžiami dėl fizinio ir seksualinio smurto, taip pat vaikų ir priverstinių santuokų atžvilgiu, be to, neturi galimybių kreiptis į teismą ar gauti žalos atlyginimą.¹⁵
32. Valstybės dalyvės turėtų priimti priemones, kurios įveiktų tokias kliūtis, garantuotų vienodą pagarbą neįgalių paauglių teisėms, remtų visišką jų įtraukimą ir sukurtų sąlygas veiksmingam perėjimui iš paauglystės į pilnametystę, laikydamosi Konvencijos 23 straipsnio ir bendrajame komentare Nr. 9 (2006) dėl vaikų su negalia teisių nurodytų rekomendacijų. Be to, neįgaliesiems paaugliams turėtų būti suteiktos galimybės su pagalba priimti sprendimus, siekiant palengvinti aktyvų jų dalyvavimą visuose su jais susijusiuose klausimuose.

Paauglės lesbietės, paaugliai gėjai, biseksualai, transseksualai ir interseksualai

33. Paauglės lesbietės, paaugliai gėjai, biseksualai, transseksualai ar interseksualai dažnai susiduria su persekiojimu, įskaitant prievartą ir smurtą, stigmatizaciją, diskriminaciją, patyčias, pašalinimą iš švietimo ir mokymo sistemų, taip pat patiria šeimos ir socialinio palaikymo stoką, galimybių pasinaudoti seksualinės ir reprodukcinės sveikatos paslaugomis ir informacija stoką.¹⁶ Kraštutiniais atvejais, jie tampa seksualinės prievartos, išprievartavimo aukomis ar netgi žūsta. Tokios patirtys siejamos su žema savigarba, dažniau pasitaikančia depresija, savižudybėmis ir benamyste.¹⁷

¹³ Žr. Bendrojo komentaro Nr. 9 (2006) dėl vaikų su negalia teisių 8–10 paragrafus.

¹⁴ Žr. A/HRC/22/53.

¹⁵ Žr. A/66/230 44–49 paragrafus.

¹⁶ Žr. 2015 m. gegužės 13 d. Vaiko teisių komiteto ir kitų Jungtinių Tautų ir regioninių žmogaus teisių mechanizmų pranešimą. Prieiga per internetą www.ohchr.org/EN/NewsEvents/Pages/DisplayNews.aspx?NewsID=15941&LangID=E.

¹⁷ Ten pat.

34. Komitetas pabrėžia visų paauglių teisę į saviraiškos laisvę ir pagarbą jų fiziniam ir psichologiniam vientisumui, lyties tapatybei ir besiformuojančiam savarankiškumui. Komitetas smerkia vadinamąjį „gydymą“, siekiant pakeisti seksualinę orientaciją, taip pat priverstines operacijas ar interseksualių paauglių gydymą. Komitetas ragina valstybes panaikinti tokias praktikas, atšaukti visus įsakymus, kurie kriminalizuoja arba kitaip diskriminuoja asmenis dėl jų seksualinės orientacijos, lyties tapatybės ar interseksualumo, taip pat priimti diskriminaciją šiais pagrindais uždraudžiančius įstatymus. Valstybės taip pat turėtų imtis veiksmų, siekdamas užkirsti kelią visų formų smurtui, diskriminacijai ar patyčioms prieš paaugles lesbietes, paauglius gėjus, biseksualus, transseksualus ir interseksualus, didindamos visuomenės informuotumą ir įgyvendindamos saugumo ir paramos priemones.

Mažumos ir vietiniai paaugliai

35. Nepakankamas dėmesys ir pagarpa, rodoma mažumoms ar vietinėms grupėms atstovaujančių paauglių kultūrai, vertybėms ir pasaulėžiūrai, gali tapti diskriminacijos, socialinės atskirties, marginalizacijos ir neįtraukimo į viešąsias erdves priežastimi. Tai padidina mažumas ar vietines grupes atstovaujančių paauglių pažeidžiamumą dėl skurdo, socialinės neteisybės, psichinės sveikatos problemų, įskaitant neproporcingai didelius savižudybių rodiklius, prastus mokymosi rezultatus ir didelį sulaikymų skaičių baudžiamojo teisingumo sistemoje.
36. Komitetas ragina valstybes dalyves priimti priemones, skirtas remti mažumų ar vietinių bendruomenių paauglius, kad jie galėtų naudotis savo kultūrinėmis tapatybėmis ir remtis kultūriniais privalumais ir aktyviai prisidėtų prie šeimos ir bendruomenės gyvenimo, skiriant ypatingą dėmesį paauglėms. Tai darydamos, valstybės turėtų atkreipti dėmesį į visapusiškas Komiteto bendrajame komentare Nr. 11 (2009) dėl vietinių vaikų ir jų teisių pagal Konvenciją nurodytas rekomendacijas.

VI. BENDROSIOS ĮGYVENDINIMO PRIEMONĖS

37. Komitetas, vadovaudamasis bendruoju komentaru Nr. 5 (2003) dėl bendrųjų Konvencijos įgyvendinimo priemonių (4, 42 ir 44 straipsniai, 6 paragrafas) ir bendruoju komentaru Nr. 19 (2016) dėl valstybės biudžeto vaikų teisėms įgyvendinti (4 straipsnis), atkreipia valstybių dalyvių dėmesį į įsipareigojimus įgyvendinti toliau nurodytas priemones, kad būtų įtvirtinta vaikų teisių įgyvendinimo paauglystėje sistema. Būtina visiškai pripažinti ir atsižvelgti į pačių paauglių patirtį ir perspektyvas, kuriant priemones, kurios apima:
- (a) Konvencijoje įtvirtintas visapusiškas ir daugelį sektorių apimančias nacionalines strategijas, kurios skiria ypatingą dėmesį paaugliams, kad būtų sprendžiamos struktūrinės socialinės ir ekonominės priežastys, kuriomis grindžiami teisių pažeidimai, su kuriais susiduria paaugliai, ir užtikrinamas koordinuotas požiūris visose vyriausybės ministerijose;
 - (b) įgyvendinimo stebėseną, siekiant užtikrinti, kad paauglių teisės būtų gerbiamos teisėkūros, politikos ir paslaugų sistemose;
 - (c) bent pagal amžių, lytį, negalią, tautybes ir socialines-ekonomines sąlygas išskaidytų duomenų rinkimą, kad paauglių gyvenimai būtų matomi. Komitetas rekomenduoja valstybėms susitarti dėl bendrų indikatorių, skirtų stebėti paauglių teisių įgyvendinimo progresą;

- (d) skaidrius biudžetinius įsipareigojimus, siekiant užtikrinti, kad būtų tinkamai atsižvelgta į paauglius, bandant išlaikyti pusiausvyrą tarp konkuruojančių išlaidų prioritetų ir laikytis pakankamumo, veiksmingumo, efektyvumo ir lygybės principų;
- (e) visų su paaugliais dirbančių specialistų mokymus, paremtus Konvencija ir su ja susijusiais įsipareigojimais, dėmesį skiriant kompetencijoms, kurių reikia darbui su paaugliais, atsižvelgiant į didėjančius jų gebėjimus;
- (f) prieinamos informacijos apie vaiko teises ir jų įgyvendinimą sklaidą mokymo programose, žiniasklaidoje, įskaitant skaitmeninę žiniasklaidą ir viešosios informacijos medžiagą. Būtina dėti ypatingas pastangas, kad būtų pasiekti nepalankiose situacijose atsidūrę paaugliai.

VII. VAIKO APIBRĖŽIMAS

38. Konvencija draudžia bet kokią lyties pagrindu vykdomą diskriminaciją ir nurodo, kad amžiaus ribos būtų vienodos ir mergaitėms, ir berniukams.
39. Valstybės turėtų peržiūrėti arba priimti teisės aktus, kurie pripažįsta paauglių teisę priimti atsakomybę už jų gyvenimui įtakos turinčius sprendimus. Komitetas rekomenduoja, kad valstybės priimtų minimalias teisėtas amžiaus ribas, kurios atitiktų teisę į apsaugą, geriausių interesų principą ir pagarbą didėjantiems paauglių gebėjimams. Pavyzdžiui, amžiaus ribos turėtų pripažinti teisę priimti sprendimus dėl sveikatos priežiūros paslaugų ar gydymo, sutikimo dėl įvaikinimo, vardo pakeitimo ar paraiškų šeimos teismams. Visais atvejais, turėtų būti pripažinta bet kurio jaunesnio nei tokia minimalaus amžiaus riba ir galinčio pademonstruoti pakankamą supratimą vaiko teisė sutikti arba nesutikti. Savanoriškas ir informuotas paauglio sutikimas dėl medicininio gydymo ar procedūros turėtų būti gautas, neatsižvelgiant į tai, ar tokioje situacijoje būtinas tėvų ar globėjų sutikimas. Taip pat reikėtų apsvastyti teisinės prielaidos, kad paaugliai yra kompetentingi ir gali siekti bei gauti galimybę pasinaudoti prevencinėmis ar laiko veiksmui jautriomis seksualinės ir reprodukcinės sveikatos prekėmis ir paslaugomis, priėmimą. Komitetas pabrėžia, kad visi pageidaujantys paaugliai turi teisę gauti konfidencialaus konsultavimo ir patarimų medicininiais klausimais be tėvų ar globėjų sutikimo galimybę, neatsižvelgiant į jų amžių. Toks principas skiriasi nuo teisės duoti medicininį sutikimą ir neturėtų priklausyti nuo amžiaus ribos.¹⁸
40. Komitetas primena valstybėms dalyvėms apie pareigą pripažinti, kad asmenys iki 18-os metų amžiaus turi teisę į nuolatinę apsaugą nuo visų formų išnaudojimo ir prievartos ir dar kartą patvirtina, kad atsižvelgiant į susijusių rizikų ir pavojų lygį, sudaryti santuoką, verbuoti į karines pajėgas, dirbti pavojingus ar išnaudojamo pobūdžio darbus, taip pat įsigyti ir vartoti alkoholį ir tabako gaminius galima tik sulaukus 18-os metų amžiaus. Valstybės dalyvės turėtų atsižvelgti į poreikį išlaikyti pusiausvyrą tarp apsaugos ir didėjančių gebėjimų, taip pat, spręsdamos dėl teisinio lytinės pilnametystės amžiaus, apibrėžti priimtina minimalų amžių. Valstybės turėtų vengti panašaus amžiaus paauglių kriminalizavimo dėl faktiškai sutartinės, neišnaudojamo pobūdžio seksualinės veiklos.

¹⁸ Žr. Bendrojo komentaro Nr. 12 101 paragrafą.

VIII. PILIETINĖS TEISĖS IR LAISVĖS

Gimimo registravimas

41. Galimybės įregistruoti gimimą nebuvimas gali sukelti stiprių papildomų komplikacijų paauglystės laikotarpiu, tokių kaip atsisakymas suteikti pagrindines paslaugas, negalėjimas įrodyti tautybės ar gauti tapatybės dokumentą, padidėjusią išnaudojimo ar prekybos žmonėmis riziką, būtinų apsaugos priemonių baudžiamojo teisingumo ir imigracijos sistemoje, taip pat nepilnamečių verbavimą į karines pajėgas. Paaugliai, kurie nebuvo užregistruoti gimimo metu ar iš karto po gimdymo, turėtų gauti nemokamus gimimo liudijimus ir civilinę registraciją.

Išraiškos laisvė

42. Konvencijos 13 straipsnis patvirtina, kad vaikai turi teisę laisvai reikšti nuomonę, o įgyvendinant tokią teisę, gali būti tam tikrų 13 straipsnio 2 dalyje nurodytų apribojimų. Tėvų ir globėjų pareiga tinkamai pakreipti paauglius pagal didėjančius jų gebėjimus neturėtų trukdyti paauglių teisei laisvai reikšti nuomonę. Paaugliai turi teisę ieškoti, gauti ir skleisti informaciją ir idėjas, taip pat naudotis jų platinimo priemonėmis, įskaitant žodžiu, raštu ar gestų kalba, taip pat ir nežodinę išraišką, pavyzdžiui, vaizdus ir meno objektus. Išraiškos priemonės apima knygas, laikraščius, brošiūras, plakatus, reklamuotes, skaitmeninę ir garsinę ir vaizdinę žiniasklaidą, taip pat aprangos ir asmeninį stilių.

Religijos laisvė

43. Komitetas ragina valstybes dalyves atšaukti bet kokias Konvencijos 14 straipsnio, kuris pabrėžia vaiko teisę į religijos teisę ir pripažįsta tėvų ir globėjų pareigą pakreipti vaiką pagal didėjančius jo (jos) gebėjimus (žr. 5 straipsnį), išlygas. Kitais žodžiais, teise į religijos laisvę naudojasi vaikas, o ne tėvai, o tėvų vaidmuo neišvengiamai mažėja, kai vaikas paauglystėje įgyja vis didėjančių aktyvų vaidmenį pasirinkimų atžvilgiu. Religijos laisvė turi būti gerbiama mokyklose ir kitose institucijose, įskaitant pasirinkimą dėl dalyvavimo tikybos pamokose, o diskriminacija dėl religinių įsitikinimų turėtų būti uždrausta.¹⁹

Asociacijų laisvė

44. Paaugliai nori ir turi praleisti vis daugiau laiko su savo bendraamžiais. Su tuo susijusi nauda nėra vien socialinė, bet taip pat prisideda prie kompetencijų, kurios yra sėkmingų santykių, darbo ir dalyvavimo bendruomenėje, be kita ko, emocinio raštingumo, priklausymo jausmo ir įgūdžių, tokių kaip konfliktų sprendimas ir sustiprėjęs pasitikėjimas ir intymumas, stiprinimo pagrindas. Bendravimas su bendraamžiais yra svarbus paauglių vystymosi elementas, kurio vertė turėtų būti pripažinta mokykloje ir mokymosi aplinkoje, laisvalaikio ir kultūrinėje veikloje, taip pat galimybių dėl dalyvavimo socialinėje, pilietinėje, religinėje ir politinėje veikloje atžvilgiu.

¹⁹ Žr., pavyzdžiui, CRC/C/15/Add.194 32 ir 34 paragrafus ir CRC/C/15/Add.181 29 ir 30 paragrafus.

45. Valstybės turėtų garantuoti, kad paauglių teisė į visų formų asociacijų ir taikių susirinkimų laisvę būtų visiškai gerbiama ir atitiktų Konvencijos 15 straipsnio 2 dalyje apibrėžtus apribojimus, įskaitant mergaičių ir berniukų aprūpinimą saugia erdve. Teisinis pripažinimas turėtų būti prieinamas visiems paaugliams, kad jie galėtų steigti savo asociacijas, klubus, organizacijas, parlamentus ir forumus ir mokykloje, ir už jos ribų, formuoti internetinius tinklus, prisijungti prie politinių partijų, taip pat prisijungti prie ar steigti savo pačių profesijas. Taip pat reikėtų priimti priemones, kurios apsaugotų paauglių, ypač mergaičių, žmogaus teisių gynėjus, kurie dažnai susiduria su lytimi susijusiais grasinimais ir smurtu.

Privatumas ir konfidencialumas

46. Teisė į privatumą paauglystėje tampa vis svarbesnė. Komitetas pakartotinai išreiškė susirūpinimą dėl privatumo pažeidimų, susijusių, pavyzdžiui, su konfidencialia medicinine pagalba, institucijose paaugliams skirta vieta ir jų daiktais, korespondencija ir kita komunikacija šeimoje arba kitose globos vietose, taip pat būtinybe susitikti su baudžiamajame procese dalyvaujančiais asmenimis.²⁰ Teisė į privatumą taip pat turi sudaryti paaugliams galimybę susipažinti su savo duomenimis, kuriuos turi švietimo, sveikatos priežiūros, vaiko priežiūros ir apsaugos tarnybos bei teisingumo sistemos. Tokia informacija turėtų būti prieinama tik laikantis įstatymų nustatytų proceso garantijų ir tik pagal įstatymą tokią informaciją gauti ir naudoti įgaliojams asmenims.²¹ Valstybės per dialogą su paaugliais turėtų nustatyti, kur įvyko privatumo pažeidimai, įskaitant pažeidimus, susijusius su asmens dalyvavimu skaitmeninėje erdvėje ir kai duomenis naudoja komerciniai ir kiti subjektai. Valstybės taip pat turėtų imtis tinkamų priemonių, kad sustiprintų ir užtikrintų pagarbą duomenų konfidencialumui ir paauglių privatumui pagal didėjančius jų sugebėjimus.

Teisė į informaciją

47. Galimybė gauti informaciją apima visas žiniasklaidos formas, tačiau specialus dėmesys turėtų būti skirtas skaitmeninei aplinkai, kadangi paaugliai vis labiau naudoja mobiliąsias technologijas, o socialinė ir skaitmeninė žiniasklaida tampa pagrindine paauglių priemonė informacijai perduoti ir gauti, kurti ir platinėti. Paaugliai naudoja internetinę aplinką, be viso kito, siekdami tyrinėti savo tapatybę, mokytis, dalyvauti, reikšti nuomonę, žaisti, socializuotis, dalyvauti politinėje veikloje ir ieškoti darbo galimybių. Be to, internetas suteikia galimybę internete gauti su sveikata susijusią informaciją, apsauginę paramą ir patarimus, taip pat konsultacijas, todėl valstybės gali panaudoti internetą kaip priemonę bendrauti ir įtraukti paauglius. Galimybė gauti aktualią informaciją gali turėti svarbų teigiamą poveikį lygybei. 1996 m. ir 2004 m. vykusių bendrųjų diskusijų dėl žiniasklaidos rekomendacijos turi ypatingą reikšmę paaugliams.²² Valstybės turėtų priimti priemones, kad užtikrintų visų paauglių prieigą prie skirtingų žiniasklaidos ir paramos formų be jokios diskriminacijos ir paremtų bei skatintų vienodą galimybę naudotis skaitmenine pilietybe, įskaitant neįgaliams paaugliams prieinamų formatų propagavimą. Mokymai ir parama

²⁰ Žr. Jungtinių Tautų Vaiko fondo (UNICEF), „Vaiko teisių konvencijos įgyvendinimo vadovą“ (2007), 203–211 psl. Prieiga per internetą www.unicef.org/publications/files/Implementation_Handbook_for_the_Convention_on_the_Rights_of_the_Child_Part_1_of_3.pdf.

²¹ Žr. Žmogaus teisių komiteto bendrojo komentaro Nr. 16 (1988) dėl teisės į privatumą 2–4 paragrafus

²² 2014 m. įvykusią diskusiją galite peržiūrėti adresu www.ohchr.org/Documents/HRBodies/CRC/Discussions/2014/DGD_report.pdf; 1996 m. įvykusią diskusiją galite peržiūrėti adresu www.ohchr.org/Documents/HRBodies/CRC/Discussions/Recommendations/Recommendations1996.pdf.

turėtų būti teikiami kaip pagrindinio ugdymo programos dalis, siekiant užtikrinti paauglių skaitmeninio, informacinio, žiniasklaidos ir socialinio raštingumo įgūdžių vystymąsi.²³

48. Skaitmeninė aplinka taip pat gali padidinti rizikas, su kuriomis susiduria paaugliai, pavyzdžiui, internetinis sukčiavimas, smurtas, neapykantą kurstančios kalbos, seksistinės kalbos, nukreiptos prieš paaugles ir paaugles lesbietes, paauglius gėjus, biseksualus, transseksualus ir interseksualus, internetinės patyčios, rengimas seksualiniam išnaudojimui, prekyba žmonėmis ir vaikų pornografija, per didelė seksualizacija, taip pat tapimas ginkluotųjų ar ekstremistinių grupuočių taikiniais. Tačiau visa tai neturėtų riboti paauglių galimybės naudotis skaitmenine aplinka. Vietoje to, reikėtų skatinti paauglių saugumą, pasitelkiant holistines strategijas, įskaitant skaitmeninį raštingumą apie internetines rizikas ir paaugliams apsaugoti skirtas strategijas, sustiprintus teisės aktų ir teisėsaugos mechanizmus, kad būtų kovojama su piktnaudžiavimu internetu ir nebaudžiamumu, taip pat mokyti tėvus ir su vaikais dirbančius specialistus. Valstybės raginamos užtikrinti aktyvų paauglių dalyvavimą internetinio saugumo puoselėjimo iniciatyvų kūrimo ir įgyvendinimo procesuose, įskaitant per bendraamžių mentorystę. Būtina investuoti į su prevencija ir apsauga susijusių technologinių sprendimų kūrimą, taip pat pagalbos ir paramos prieinamumą. Valstybės skatinamos reikalauti, kad įmonės vykdytų išsamų patikrinimą dėl vaiko teisių, siekdamas nustatyti, išvengti ir sumažinti rizikų poveikį vaikų teisėms, naudodamos skaitmeninę žiniasklaidą ir informacines ir ryšių technologijas.

IX. SMURTAS PRIEŠ VAIKUS

Apsauga nuo visų smurto formų

49. Komitetas siūlo valstybėms dalyvėms peržiūrėti bendrajame komentare Nr. 13 (2011) dėl vaiko teisės būti apsaugotam nuo bet kokios formos smurto ir bendrajame komentare Nr. 18 (2014) dėl žalingų praktikų pateiktas rekomendacijas, kad būtų numatytos visapusiškos teisėkūros, administracinės, socialinės ir švietimo priemonės, siekiant nutraukti bet kokios formos smurtą, įskaitant fizinių bausmių uždraudimą visose aplinkose, taip pat pakeisti ir užbaigti visas žalingas praktikas. Valstybės dalyvės privalo sukurti daugiau galimybių didinti prevencinių ir reabilitacinių programų skaičių, taip pat socialinę aukomis tapusių paauglių reintegraciją. Komitetas pabrėžia poreikį paauglius įtraukti į smurto aukoms skirtų prevencinių strategijų ir apsauginio atsako kūrimo procesus.

X. ŠEIMOS APLINKA IR ALTERNATYVI GLOBA

Tėvų ir globėjų parama

50. Tėvų ir globėjų vaidmuo, siekiant užtikrinti vaikų saugumą, emocinį stabilumą, paskatinti ir apsaugą, išlieka svarbus visą paauglystės laikotarpį. Komitetas akcentuoja, kad

²³ Žr. www.ohchr.org/Documents/HRBodies/CRC/Discussions/2014/DGD_report.pdf 95 paragrafą.

valstybių įsipareigojimai suteikti tinkamą pagalbą tėvams ir globėjams, kaip tai nurodyta Konvencijos 18 straipsnio 2 ir 3 dalyse, taip pat padėti tėvams suteikti paramą ir gyvenimo sąlygas, būtinas optimaliam vystymuisi pagal 27 straipsnio 2 dalį, galioja ir paauglių tėvų atžvilgiu. Tokia parama turėtų gerbti paauglio teises ir didėjančius gebėjimus, taip pat vis didesnę jų indėlį į savo gyvenimus. Valstybės turėtų užtikrinti, kad jos, remdamos tradicines vertybes, netoleruotų ir neremtų smurto, neskatintų nelygių galios santykių šeimos aplinkoje ir taip atimtų paauglių galimybę pasinaudoti pagrindinėmis savo teisėmis.²⁴

51. Komitetas atkreipia valstybių dalyvių dėmesį į vis didėjančios takoskyros tarp aplinkos, kurioje paaugliai gyvena ir kurią apibūdina skaitmeninė era ir globalizacija, ir aplinkos, kurioje užaugo jų tėvai ir globėjai, svarbą. Paaugliai susiduria ir yra veikiami globalios komercinės aplinkos, kurioje nedominuoja ir kurios nereguliuoja tėvų ar bendruomenės vertybės, todėl tokia aplinka gali trukdyti pasiekti kartų tarpusavio supratimą. Toks besikeičiantis kontekstas meta iššūkį tėvų ir globėjų gebėjimams veiksmingai bendrauti su paaugliais ir juos pakreipti ar apsaugoti, atsižvelgiant į dabartinę jų gyvenimo realijas. Komitetas rekomenduoja valstybėms vykdyti tyrimus su paaugliais ir jų tėvais bei globėjais, kurie nagrinėtų vadovavimo, pagalbos, mokymų ir paramos, padėsiančių spręsti tarp kartų egzistuojančius patirčių skirtumus, pobūdį.

Paaugliai alternatyvios globos aplinkoje

52. Esama svarbių įrodymų, kad ilgą laiką didelėse institucijose praleidžiantys paaugliai demonstruoja prastus rezultatus. Panašius rezultatus, nors ir mažesniu mastu, demonstruoja ir alternatyvios globos institucijose, tokiose kaip globa šeimos aplinkoje ar mažose grupėse, esantys vaikai. Šių paauglių išsilavinimas yra prastesnis, jie priklauso nuo socialinės paramos ir susiduria su didesne benamystės, įkalinimo, nepageidaujamo nėsštumo, ankstyvos tėvystės, piktnaudžiavimo medžiagomis, savęs žalojimo ir savižudybinių rizika. Dažnai alternatyvioje globos aplinkoje esantys paaugliai privalo palikti tokią aplinką, kai jiems sukanka 16–18 metų ir jie yra pažeidžiami dėl seksualinės prievartos ir išnaudojimo, prekybos žmonėmis ir smurto, nes neturi paramos sistemos ar apsaugos, be to, neturėjo galimybių įgyti įgūdžių ir gebėjimų save apginti. Neįgalūs paaugliai dažnai neturi galimybės gyventi bendruomenėje ir yra perkeltami į suaugusiesiems skirtas institucijas, kur susiduria su padidėjusia nuolatinių jų teisių pažeidimų grėsme.
53. Valstybės turėtų įsipareigoti ir daugiau investuoti į paramą paaugliams alternatyvios globos sistemoje. Globai šeimos aplinkoje ir nedidelėse globos institucijose teikiamą pirmenybę turėtų papildyti priemonės, būtinos kovoti su diskriminacija, užtikrinti reguliarias individualių paauglių situacijų peržiūras, remti jų išsilavinimą, suteikti balsą su jais susijusiuose procesuose ir vengti daugkartinių perkėlimų. Valstybės raginamos užtikrinti, kad institucionalizacija būtų naudojama tik kaip paskutinė išeitis ir užtikrinti tinkamą visų institucijose gyvenančių vaikų apsaugą, įskaitant galimybes pasinaudoti konfidencialių skundų teikimo mechanizmais ir teisingumu. Valstybės taip pat turėtų priimti priemones, kad palaikytų savarankiškumą ir pagerintų alternatyvioje globos sistemoje esančių paauglių gyvenimo galimybes, spręstų konkrečius pažeidžiamumo ir

²⁴ Žr. A/HRC/32/32.

nesaugumo, su kuriais paaugliai susiduria, kai sulaukia amžiaus, kada gali palikti tokią globą, klausimus.

54. Alternatyvios globos sistemą paliekantiems paaugliams yra būtina parama, kad jie galėtų pasiruošti tokiam perėjimui, įsidarbinti, gauti būstą ir psichologinę paramą, dalyvauti reabilitacijoje kartu su šeimomis, kai atsižvelgiama į geriausius paauglio interesus, taip pat gauti galimybę pasinaudoti paslaugomis, teikiamomis palikus globos sistemą, kuri atitinka Alternatyvios vaikų globos gaires.²⁵

Šeimos, kurioms vadovauja paaugliai

55. Didelis paauglių skaičius yra pagrindiniai savo šeimų globėjai, nes jie patys yra tėvai arba jų tėvai mirė, dingo ar juos paliko. Konvencijos 24 ir 27 straipsniai reikalauja, kad paaugliams tėvams ir globėjams būtų suteiktos pagrindinės žinios apie vaiko sveikatą, mitybą ir maitinimą krūtimi, taip pat jie sulauktų tinkamos pagalbos savo atsakomybėms vaiko, už kurį atsako, atžvilgiu vykdyti, ir jei būtina, materialinę pagalbą maistui, aprangai ir būstui. Paaugliams globėjams būtina papildoma pagalba, kad jie galėtų naudotis savo teisėmis į švietimą, žaidimus ir dalyvavimą. Valstybės turėtų įvesti socialinės apsaugos intervencijas pagrindiniais gyvenimo ciklo etapais ir reaguoti į specifinius paauglių globėjų reikalavimus.

XI. SVEIKATA IR GEROVĖ

Sveikatos priežiūra

56. Retai sveikatos paslaugos būna sukurtos taip, kad atitiktų specifinius paauglių sveikatos priežiūros poreikius. Šią problemą dar labiau apsunkina demografinių ir epidemiologinių duomenų bei statistinių pagal amžių, lytį ir negalią išskaidytų duomenų trūkumas. Kai paaugliai ieško pagalbos, jie dažnai susiduria su teisinėmis ir finansinėmis kliūtimis, sveikatos priežiūros sistemos darbuotojų diskriminacija, konfidencialumo ir pagarbos stoka, smurtu ir prievarta, stigma ir smerkiančiu požiūriu.
57. Paauglių sveikatos būklė priklauso nuo socialinių ir ekonominių veiksnių ir struktūrinės nelygybės, taip pat ir nuo elgesio ir veiklos individualiu, bendraamžių, šeimos, mokyklos, bendruomenės ir visuomenės lygiu. Todėl valstybės dalyvės, bendradarbiaudamos su paaugliais, turėtų vykdyti išsamius daugybės suinteresuotųjų šalių vertinimus dėl paauglių sveikatos problemų pobūdžio ir masto, taip pat dėl kliūčių, su kuriomis jie susiduria, bandydami pasinaudoti paslaugomis, kad ateityje galėtų parengti visapusiškas sveikatos politikas, programas ir visuomenės sveikatos strategijas.
58. Psichinės sveikatos ir psichologinės problemos, tokios kaip savižudybės, savęs žalojimas, valgymo sutrikimai ir depresija, yra pagrindinės paauglių (ypač tų priklausančių

²⁵ Generalinės asamblėjos nutarimo Nr. 64/142 priedas. Žr. Vaiko teisių komiteto bendrąjį komentarą Nr. 9.

pažeidžiamoms grupėms) prastos sveikatos, sergamumo ir mirtingumo priežastys.²⁶ Tokios problemos susidaro dėl sudėtingų genetinių, biologinių, asmenybės ir aplinkos priežasčių, jas dar labiau apsunkina įvairios patirtys, pvz., konfliktai, perkėlimas, diskriminacija, patyčios ir socialinė atskirtis, taip pat su kūno įvaizdžiu ir „tobulumo“ kultūra susijęs spaudimas. Atsparumą ir sveiką vystymąsi, taip pat apsaugą nuo susirgimų psichinėmis ligomis skatinantys veiksniai apima stiprius santykius su pagrindiniais suaugusiais ir jų paramą, teigiamus pavyzdžius, tinkamą gyvenimo lygį, galimybę įgyti kokybišką vidurinį išsilavinimą, apsaugą nuo smurto ir diskriminacijos, įtakos ir sprendimų priėmimo galimybes, informuotumą apie psichines ligas, problemų sprendimo ir susidorojimo įgūdžius bei saugią ir sveiką vietos aplinką. Komitetas akcentuoja, kad valstybės turėtų vadovautis požiūriu, kuris remiasi visuomenės sveikata ir psichosocialine pagalba, o ne perdėta medikalizacija ir institucionalizacija. Būtinai visapusiškas tarpsektorinis atsakas, pasitelkiant integruotas paauglių psichinės sveikatos priežiūros sistemas, kuriose dalyvauja tėvai, bendraamžiai, išplėstinė šeima ir mokyklos, taip pat kvalifikuotų darbuotojų teikiamą paramą ir pagalbą.²⁷

59. Komitetas ragina valstybes priimti visapusiškas seksualinės ir reprodukcinės sveikatos politikas paaugliams, kurios atsižvelgtų į lytį ir seksualumą, ir pabrėžia, kad nelygios paauglių galimybės gauti tokią informaciją, prekes ir paslaugas prilygsta diskriminacijai.²⁸ Galimybių pasinaudoti tokiomis paslaugomis stoka prisideda prie to, kad paauglės patenka į grupę, kuri susiduria su didžiausia mirties, sunkių ar visą gyvenimą trunkančių sužalojimų nėštumo ar gimdymo metu rizika. Vis paaugliai turėtų gauti galimybę pasinaudoti internetu ar asmeniškai teikiamomis nemokamomis, konfidencialiomis, paaugliams pritaikytomis, nediskriminuojančiomis seksualinės ir reprodukcinės sveikatos paslaugomis, informacija ir ugdymu, kurie taip pat apima šeimos planavimą, kontracepciją (ir skubiąją kontracepciją), prevenciją, lytiškai plintančių ligų prevenciją, priežiūrą ir gydymą, konsultaciją, priežiūrą prieš nėštumą, motinos sveikatos paslaugas ir higieną menstruacijų metu.
60. Neturėtų būti jokių kliūčių dėl su seksualine ir reprodukcinė sveikata ir teisėmis susijusių prekių, informacijos ir konsultavimo, tokių kaip reikalavimas pateikti trečiosios šalies sutikimą ar leidimą. Be to, turi būti dedamos ypatingos pastangos, kad būtų įveiktos paauglių mergaičių, mergaičių su negalia ir lesbiečių, paauglių gėjų, biseksualų, transseksualų ir interseksualų patiriamos stigmos ir baimės kliūtys, siekiant pasinaudoti tokiomis paslaugomis. Komitetas ragina valstybes dekriminalizuoti abortus, siekiant užtikrinti, kad mergaitės galėtų pasinaudoti saugaus aborto galimybe ir priežiūros po aborto paslaugomis, peržiūrėti teisės aktus, siekiant užtikrinti geriausius nėščių paauglių interesus ir užtikrinti, kad visada bus gerbiama jų nuomonė dėl su abortu susijusių sprendimų.
61. Pagal amžių tinkamas, visapusiškas, integracinis švietimas apie seksualinę ir reprodukcinę sveikatą, kuris remiasi moksliniais įrodymais ir žmogaus teisių standartais ir yra parengtas kartu su paaugliais, turėtų būti privalomojo mokyklos mokymo programos

²⁶ Žr. bendrojo komentaro Nr. 15 (2013) dėl vaiko teisės naudotis tobuliausiomis sveikatos sistemos paslaugomis 38 paragrafą.

²⁷ Žr. A/HRC/32/32.

²⁸ Žr. Ekonominių, socialinių ir kultūrinių teisių komiteto bendrojo komentaro Nr. 20 (2009) dėl ekonominių, socialinių ir kultūrinių teisių nediskriminavimo 29 paragrafą.

dalį ir pasiekti mokyklų nelankančius paauglius. Dėmesys turėtų būti skiriamas lyčių lygybei, seksualinei įvairovei, seksualinės ir reprodukcinės sveikatos teisėms, atsakingai tėvystei ir seksualiniam elgesiui, smurto prevencijai, taip pat, ankstyvų nėštumų ir lytiškai plintančių ligų prevencijai. Informacija turėtų būti prieinama alternatyviais formatais, kad tokią informaciją galėtų gauti visi paaugliai, ypač neįgalūs paaugliai.

ŽIV / AIDS

62. Paaugliai yra vienintelė amžiaus grupė, kurioje mirties atvejų dėl AIDS skaičius didėja.²⁹ Paaugliai gali susidurti su iššūkiais, siekdami pasinaudoti antiretrovirusinio gydymo ir tęstinio gydymo galimybėmis, gali iškilti poreikis gauti globėjų sutikimą, kad galėtų pasinaudoti su ŽIV susijusiomis paslaugomis. Informacijos apie tokius paauglius atskleidimas ir stigma taip pat yra vienos iš kliūčių. Šios problemos ypač paliečia paaugles – du trečdaliai naujų susirgimų tenka paauglėms. Lesbietės, gėjai ir transseksualai, kurie siūlo seksualines paslaugas už pinigus, prekes ar paslaugas, į veną leidžiamus narkotikus vartojantys paaugliai taip pat susiduria su didesne ŽIV infekcijos rizika.
63. Komitetas ragina valstybes pripažinti skirtingas paauglių realijas ir užtikrinti, kad jie galėtų pasinaudoti galimybe konfidencialiai išsirtinti dėl ŽIV, pasinaudoti konsultavimo paslaugomis, galėtų dalyvauti įrodymais paremtose ŽIV prevencijos ir gydymo programose, kurias vykdo kvalifikuoti paauglių teisės į privatumą ir nediskriminavimą gerbiančios darbuotojai. Sveikatos priežiūros paslaugos turėtų apimti su ŽIV susijusių informaciją, tyrimus ir diagnostiką, informaciją apie kontracepciją ir prezervatyvų naudojimą, priežiūrą ir gydymą, įskaitant antiretrovirusinį gydymą ir kitus vaistus bei technologijas, susijusias su ŽIV / AIDS priežiūra ir gydymu, patarimus apie tinkamą mitybą, dvasinę ir psichosocialinę paramą, taip pat priežiūrą šeimoje, bendruomenėje ir namuose. Būtina apsvarstyti galimybę peržiūrėti su ŽIV susijusius teisės aktus, kurie kriminalizuoja netyčinį ŽIV perdavimą ir informacijos, kad asmuo yra ŽIV viruso nešiotas neatskleidimą.

Narkotikų vartojimas tarp paauglių

64. Egzistuoja didesnė tikimybė, kad paaugliai pradės vartoti narkotikus ir susidurs su didesne su narkotikų vartojimu susijusios žalos rizika, lyginant su suaugusiais. Be to, paauglystėje prasidėjęs narkotikų vartojimas dažniau sukelia priklausomybę. Gatvėse atsidūrę, iš mokyklų pašalinti ir traumas, šeimos iširimą ar smurtą patyrę paaugliai, taip pat gyvenantys šeimose, kurių nariai kovoja su priklausomybe, yra identifikuojami kaip asmenys, susiduriantys su didesne su narkotikų vartojimu susijusios žalos rizika. Valstybės dalyvės privalo apsaugoti paauglius nuo neteisėto narkotinių ir psichotropinių medžiagų vartojimo. Valstybės dalyvės turėtų užtikrinti paauglių teisę naudotis sveikatos priežiūros paslaugomis, susijusiomis su tokių medžiagų, taip pat tabako gaminių, alkoholio ir tirpiklių vartojimu, taip pat įdiegti nediskriminuojančias prevencines, žalos mažinimo ir priklausomybės gydymo paslaugas, kurioms būtų skiriama pakankamai lėšų iš biudžeto. Be to, reikėtų apsvarstyti alternatyvas baudžiamosioms ir represinėms narkotikų kontrolės politikoms paauglių atžvilgiu.³⁰ Paaugliai taip pat turėtų gauti tikslią

²⁹ Žr. http://apps.who.int/iris/bitstream/10665/112750/1/WHO_FWC_MCA_14.05_eng.pdf?ua=1, 3 psl.

³⁰ Žr. A/HRC/32/32.

ir objektyvią, moksliniais įrodymais pagrįstą informaciją, kurios tikslas – priklausomybę sukeliančių medžiagų vartojimo prevencija ir žalos mažinimas.

Sužalojimai ir saugi aplinka

65. Nenumatyti ar smurtiniai sužalojimai yra pagrindinė paauglių mirties ir negalios priežastis. Dažniausiai nenumatyti sužalojimai patiriami eismo įvykių metu, dėl skendimo, nudegimų, kritimų ir apsinuodijimų. Siekdamas sumažinti riziką, valstybės dalyvės turėtų sukurti tarpsektorines strategijas, kurios apimtų teisės aktus, reikalaujančius naudoti apsauginę įrangą, politikas dėl vairavimo apsvaigus ir licencijavimo, taip pat švietimo, įgūdžių vystymo, elgsenos pokyčių, prisitaikymo prie aplinkos programų bei priežiūros ir reabilitacinių paslaugų teikimą sužalojimus patyrusiems asmenims.

Tinkamas gyvenimo lygis

66. Skurdo poveikis turi didelę įtaką paauglystėje ir kartais gali tapti itin didelio streso ir nesaugumo ar net socialinės ir politinės atskirties priežastimi. Paaugliams taikomos ar jų priimtos strategijos, kurių tikslas – spręsti ekonominių sunkumų klausimą, gali apimti iškritimą iš mokyklos, įtraukimą į vaikų ar priverstines santuokas, seksualinį išnaudojimą, prekybą žmonėmis, pavojingą ar išnaudojamo pobūdžio darbą arba darbą, kuris trukdo įgyti išsilavinimą, tapimą gaujos nariais, verbavimą į karines pajėgas ar migraciją.

67. Valstybėms primenama apie kiekvieno vaiko teisę į tinkamą gyvenimo lygį fiziniame, psichiniame, dvasiniame, doriniame ir socialiniame vystymuisi, jos yra raginamos priimti minimalios socialinės apsaugos iniciatyvą, kuri paaugliams ir jų šeimoms numatytų pagrindinę pajamų apsaugą, apsaugą nuo ekonominių sukrėtimų ir ilgų ekonominių krizių, taip pat galimybę naudotis socialinėmis paslaugomis.

XII. ŠVIETIMAS, LAISVALAIKIS IR KULTŪRINĖ VEIKLA

Švietimas

68. Teisės į visuotinį, kokybišką ir integracinį švietimą ir mokymą garantavimas yra vienintelė svarbiausia valstybių investicija, siekiant užtikrinti tiesioginį ir ilgalaikį paauglių vystymąsi, be to, vis daugiau įrodymų patvirtina teigiamą vidurinio ugdymo poveikį.³¹ Valstybės yra raginamos neatidėliotinai įvesti visuotinai prieinamą vidurinį ugdymą, o aukštasis išsilavinimas turėtų būti prieinamas visiems pagal jų sugebėjimus, pasitelkiant visas tinkamas priemones.

69. Komitetas išreiškia didelį susirūpinimą dėl sunkumų, su kuriais susiduria dauguma valstybių, bandydamos pasiekti, kad mergaičių ir berniukų mokyklos lankymo lygis būtų vienodas, o mergaitės tęstų mokslus po pradinio ugdymo. Investicijos į mergaičių vidurinį ugdymą (būtinai įsipareigojimas, siekiant laikytis Konvencijos 2, 6 ir 28 straipsnių) taip pat

³¹ Žr. www.unicef.org/adolescence/files/SOWC_2011_Main_Report_EN_02092011.pdf.

turėtų apsaugoti mergaites nuo vaikų ir priverstinių santuokų, seksualinio išnaudojimo ir ankstyvo nėštumo ir reikšmingai prisidėtų prie būsimo mergaičių ir jų vaikų ekonominio potencialo. Būtina investuoti į strategijas, kurios skatina teigiamus lyčių santykius ir socialines normas, sprendžia su seksualiniu smurtu ir smurtu lyties pagrindu susijusius klausimus (ir mokyklose), remia teigiamus sektinius pavyzdžius, šeimos paramą ir ekonominių teisių moterims suteikimą, kad būtų įveiktos teisinės, politinės, kultūrinės, ekonominės ir socialinės kliūtys, su kuriomis susiduria mergaitės. Be to, valstybės turėtų pripažinti, kad vis daugiau berniukų nelanko mokyklos ir joje nepasilieka, nustatyti to priežastis ir priimti tinkamas priemones, kurios skatintų tęstinį berniukų dalyvavimą švietimo sistemoje.

70. Komitetas reiškia susirūpinimą ir atkreipia dėmesį į nepalankioje padėtyje atsidūrusių paauglių skaičių, kuriems nesuteikiama galimybė pereiti į vidurinio ugdymo sistemą, pvz., skurde gyvenantiems paaugliams, paauglėms lesbietėms, paaugliams gėjams, biseksualams, transseksualams ir interseksualams, mažumoms priklausantiems paaugliams, paaugliams su psichosocialinėmis, jutimo ar fizinėmis negaliomis, migruojantiems paaugliams, ginkluotų konfliktų ar stichinių nelaimių zonose gyvenantiems paaugliams ir gatvėje atsidūrusiems ar dirbantiems paaugliams. Būtinose aktyvios priemonės, kurios užbaigtų marginalizuotų grupių diskriminaciją, ir paaugliai galėtų įgyti išsilavinimą, įskaitant pinigų pervedimo programų įsteigimą, pagarbą mažumų ir vietinėms kultūroms ir vaikams iš visų religinių bendruomenių, paramą integraciniam neįgalių vaikų švietimui, kovą su patyčiomis ir diskriminuojančiais požiūriais švietimo sistemoje ir švietimą pabėgėlių stovyklose.
71. Būtina imtis priemonių konsultuoti paauglius dėl kliūčių, kurios trukdo toliau mokytis, atsižvelgiant į didelį anksti mokyklą paliekančių vaikų skaičių, jiems dar neįgijus raštingumo įgūdžių ar kvalifikacijos. Komitetas pastebėjo šiuos pagrindinius įtakos veiksnius: mokesčiai ir susijusios išlaidos, šeimos skurdas ir tinkamų socialinės apsaugos schemų stoka, įskaitant tinkamą sveikatos draudimą, tinkamų ir saugių sanitarinių įrenginių mergaitėms stoka, nėščių paauglių ir motinų paauglių atskirtis, nuolatinis žiaurių, nežmoniškų ir žeminančių bausmių naudojimas, veiksmingų priemonių, skirtų panaikinti seksualinį priekabiavimą mokyklose, trūkumas, mergaičių seksualinis išnaudojimas, mergaičių integracijai ir saugumui nepalankios aplinkos, netinkama pedagogika, neaktuali ar pasenusi mokymo programa, studentų neįtraukimas į mokymosi procesą ir patyčios. Be to, mokyklos dažnai nedemonstruoja lankstumo, kuris būtinas, kad paaugliai galėtų derinti darbą ir (arba) šeimos priežiūros atsakomybes ir mokymąsi, be kurio jie neišgalėtų sumokėti su mokymusi susijusių išlaidų. Valstybės, laikydamosi Konvencijos 28 straipsnio 1 dalies e punkto ir Darnaus vystymosi tikslų 4 užduoties, turėtų priimti visapusiškas ir aktyvias priemones, siekdamas spręsti su visais šiais veiksniais susijusius klausimus ir gerinti mokyklų lankomumą, sumažinti anksti mokyklą paliekančių vaikų skaičių ir suteikti galimybes įgyti išsilavinimą tiems, kurie mokyklą paliko.
72. Komitetas atkreipia dėmesį į bendrąjį komentarą Nr. 1 (2001) dėl švietimo tikslų, kuriame pabrėžia, kad švietimas turi būti orientuotas į vaikus, būtų jiems palankus ir juos įgalintų, ir akcentuoja bendradarbiaujančios ir dalyvaujamosios pedagogikos svarbą.³² Vidurinio ugdymo mokymo programa turėtų būti parengta taip, kad paaugliai galėtų aktyviai dalyvauti, ugdyti pagarbą žmogaus teisėms ir pagrindinėms laisvėms, remti

³² Žr. Vaiko teisių komiteto bendrojo komentaro Nr. 1 (2001) dėl švietimo tikslų 2 paragrafą.

pilietinį dalyvavimą ir parengti paauglius atsakingam gyvenimui laisvoje visuomenėje. Siekiant ugdyti visišką paauglių potencialą ir išlaikyti juos mokykloje, būtina atsižvelgti į tai, kaip mokymosi aplinkos yra sukurtos, užtikrinti, kad jos realizuotų paauglių gebėjimą mokytis, motyvaciją dirbti kartu su bendraamžiais ir teisių suteikimą, sutelkti dėmesį į patirtinį mokymąsi, tyrinėjimą ir ribų nustatymą.

Perėjimas iš švietimo sistemos į profesinio mokymo sistemą ir (arba) deramą darbą

73. Didelis paauglių skaičius nedalyvauja švietimo, profesinio rengimo ar užimtumo sistemoje, todėl nedarbo, nepakankamo užimtumo ir išnaudojimo lygis yra neproporcingai didelis, kai paaugliai pasiekia pilnametystę. Komitetas ragina valstybes remti mokyklas nelankančius paauglius, atsižvelgiant į jų amžių, kad būtų palengvintas perėjimas į deramą darbą, užtikrinant nuoseklumą tarp švietimo ir darbo įstatymų ir priimant politikas, kurios skatina būsimą paauglių užimtumą.³³ Vadovaudamosi 28 straipsnio 1 dalies d punktu, valstybės turėtų suteikti galimybę paaugliams gauti informaciją apie švietimą ir profesinį mokymą, taip pat konsultuoti paauglius.
74. Ir formalusis, ir neformalusis švietimas ir profesinis mokymas turi būti sukurtas taip, kad suteiktų 21-ojo amžiaus įgūdžius,³⁴ būtinus modernioje darbo rinkoje, įskaitant lanksčių ir perkeliamų įgūdžių integraciją mokymo programose, patirtinio ir praktinio mokymo galimybių išplėtimą, profesinio mokymo, kuris remiasi darbo rinko paklausa, plėtojimą, viešojo ir privataus sektorių partnerystę, suteikiančių galimybę pasisemti verslumo įgūdžių, atlikti stažuotes ar gamybinės praktikas, steigimą, taip pat konsultacijas dėl akademinio ir profesinio mokymo galimybių. Valstybės taip pat turėtų platinti informaciją apie darbo teises, įskaitant teises dalyvauti profesinėse sąjungose ir profesinėse asociacijose.

Laisvalaikis, poilsis ir menas

75. Paauglių teisė į poilsį ir laisvalaikį, taip pat laisva valia įsitraukti ir dalyvauti žaidimuose, rekreacinėje ir meninėje veikloje tiek internetu, tiek realiajame pasaulyje, yra svarbi, kai jie tyrinėja savo tapatybes, taip pat įgalina paauglius tyrinėti savo kultūras, kurti naujas menines formas, formuoti ir vystyti kaip žmonėms. Laisvalaikis, poilsis ir menas suteikia paaugliams unikalumo pojūtį, kuris yra labai svarbus teisėms į žmogaus orumą, optimalų vystymąsi, išraiškos laisvę, dalyvavimą ir privatumą. Komitetas apgailestauja, kad paauglystėje šių teisių dažnai nepaisoma, ypač mergaičių atžvilgiu. Viešosiose erdvėse demonstruojama baimė ir priešiškas paaugliams, taip pat paaugliams nepritaikytas miestų išplanavimas ir švietimo ir laisvalaikio infrastruktūra gali sutrukdyti naudotis laisve užsiimti rekreacinėmis ir sporto veiklomis. Komitetas atkreipia valstybių dėmesį į Konvencijos 31 straipsnyje įtvirtintas teises ir į bendrajame komentare Nr. 17 (2013) dėl vaiko teisės į poilsį, laisvalaikį, žaidimus, rekreacinę veiklą, kultūrinį gyvenimą ir menus išdėstytas rekomendacijas.

³³ Darnaus vystymosi tikslų 8.6 užduotis yra susijusi su „jaunimu“ (15–24 metų amžiaus paaugliai). Žr. Generalinės asamblėjos rezoliuciją 70/1.

³⁴ Terminas „21-ojo amžiaus įgūdžiai“ reiškia plačias žinias, įgūdžius, darbo įpročius ir charakterio savybes, kurie, pedagogų, mokyklų reformistų, universiteto dėstytojų, darbdavių ir kitų asmenų nuomone, yra labai svarbūs sėkmei šiuolaikiniame pasaulyje, ypač akademinėse programose, siekiant karjeros ir darbovietėse.

XIII. SPECIALIOSIOS APSAUGOS PRIEMONĖS

Migracija

76. Vis didesnis paauglių mergaičių ir berniukų skaičius migruoja pačioje kilmės šalyje ar už jos ribų, ieškodami geresnio gyvenimo lygio, švietimo galimybių ar siekdami atkurti ryšius su šeima. Daugeliui migracija pasiūlo svarbias socialines ir ekonomines galimybes, tačiau taip pat kelia ir pavojų, įskaitant fizinę žalą, psichologinę traumą, marginalizaciją, diskriminaciją, ksenofobiją, seksualinį ir ekonominį išnaudojimą, o kirtus sieną – imigracijos reidus ir sulaikymą.³⁵ Daugelis paauglių imigrantų neturi galimybės dalyvauti švietimo sistemoje, negauna būsto, negali naudotis sveikatos priežiūros paslaugomis, teise į poilsį, dalyvavimą, apsaugą ir socialinį draudimą. Net jeigu teisės į paslaugas yra apsaugotos pagal įstatymus ir politikas, paaugliai gali susidurti su administracinėmis ir kitomis kliūtimis, siekdami pasinaudoti tokiomis paslaugomis, įskaitant reikalavimus pateikti tapatybę įrodančius dokumentus ar socialinio draudimo pažymėjimą, žalingas ir netiksliai amžiaus nustatymo procedūras, finansines ir kalbos kliūtis, taip pat pavojų, kad pasinaudoję paslaugomis, paaugliai bus sulaikyti ar deportuoti.³⁶ Komitetas atkreipia valstybių dalyvių dėmesį į savo su vaikais migrantais susijusias rekomendacijas.³⁷
77. Komitetas pabrėžia Konvencijos 22 straipsnį, kuris pripažįsta, kad pabėgėliams ar prieglobsčio prašantiems vaikams būtinos specialios priemonės, kad jie galėtų pasinaudoti savo teisėmis ir papildomomis apsaugos priemonėmis, kurias jiems suteikia tarptautinis pabėgėlių apsaugos režimas. Tokiems paaugliams neturėtų būti taikomos pagreintinto išsiuntimo procedūros, tačiau turėtų būti apsvarstyta jų įleidimo į teritoriją galimybė, o sprendimas dėl grąžinimo ar atsisakymo įleisti į teritoriją neturėtų būti priimtas, kol nebus nustatyti geriausi jų interesai ar tarptautinės apsaugos poreikis. Vadovaudamasi 2 straipsnio įsipareigojimu gerbti ir garantuoti visas teises kiekvienam jų jurisdikcijai priklausančiam vaikui, neatsižvelgiant į statusą, valstybės turėtų priimti į amžių ir lytį atsižvelgiančius teisės aktus, kurie reglamentuotų nelydimus ir atskirtus pabėgėlio statuso ar prieglobsčio siekiančius paauglius, taip pat migrantus pagal geriausių interesų principą ir pirmenybę teiktų apsaugos poreikio vertinimui, o ne imigracijos statuso nustatymui, draustų su imigracija susijusį sulaikymą ir remtųsi bendrajame komentare Nr. 6 (2005) dėl nelydimų ir atskirtų vaikų, esančių ne savo kilmės valstybėje, pateiktomis rekomendacijomis, atkreipdamos dėmesį į ypatingą tokių paauglių pažeidžiamumą.³⁸ Valstybės taip pat turėtų priimti priemones, skirtas nagrinėti veiksnius, kurie skatina paauglius migruoti, taip pat migruojančių tėvų paliktų paauglių pažeidžiamumą ir patiriamus teisių pažeidimus, įskaitant mokyklos nelankymą, vaikų darbą, pažeidžiamumą dėl smurto ir įsitraukimo į nusikalstamas veiklas ir sunkias namų ruošos pareigas.

Prekyba žmonėmis

³⁵ Žr. www.ohchr.org/Documents/HRBodies/CRC/Discussions/2012/DGD2012ReportAndRecommendations.pdf.

³⁶ Žr. Pagrindinių teisių agentūros „Migrantų, esančių neįprastoje situacijoje, sulaikymas – pagrindinių teisių aspektas“, 2012 m. spalio 9 d. Prieiga per internetą https://fra.europa.eu/sites/default/files/fra-2013-apprehension-migrants-irregular-situation_en.pdf

³⁷ Žr. 35 išnašą.

³⁸ Žr. Bendrąjį komentarą Nr. 6 (2005) dėl nelydimų ir atskirtų vaikų, esančių ne savo kilmės valstybėje.

78. Dauguma paauglių susiduria su pavojumi tapti prekybos žmonėmis ekonominio ar seksualinio išnaudojimo tikslais aukomis. Valstybės raginamos sukurti visapusišką ir sisteminių duomenų apie vaikų pardavimą ir pagrobimą rinkimo mechanizmą, užtikrinant, kad tokie duomenys būtų suskaidyti, ir ypatingą dėmesį skiriant labiausiai pažeidžiamiems vaikams. Valstybės taip pat turėtų investuoti į vaikų aukų reabilitacijos ir reintegracijos paslaugas bei psichologinę paramą. Dėmesys turėtų būti skirtas pažeidžiamumui ir išnaudojimui, remiantis lyties aspektu. Būtina stiprinti sąmoningumą, įskaitant per socialinę žiniasklaidą, kad tėvai ir vaikai žinotų apie valstybės viduje vykstančios ir tarptautinės prekybos žmonėmis pavojų. Valstybės raginamos ratifikuoti Vaiko teisių konvencijos fakultatyvinį protokolą dėl vaikų pardavimo, vaikų prostitucijos ir vaikų pornografijos ir atitinkamai suderinti teisės aktus.

Konfliktai ir krizės

79. Ginkluotų konfliktų ir humanitarinių nelaimių metu vyksta socialinių normų ir šeimos ir bendruomenės paramos struktūrų žlugimas, atskirti ir krizių paveikti paaugliai būna priversti prisiimti suaugusiųjų atsakomybes, todėl susiduria su seksualinio smurto ir smurto lyties pagrindu, vaikų ir priverstinių santuokų, prekybos žmonėmis grėsme. Be to, egzistuoja tikimybė, kad tokiose situacijose atsidūrę paaugliai negalės įgyti išsilavinimo, įgūdžių, neturės saugaus įsidarbinimo galimybių ar pasinaudoti tinkamomis seksualinės ir reprodukcinės sveikatos priežiūros paslaugomis ir informacija, taip pat susidurs su izoliacija, diskriminacija ir stigma, psichinės sveikatos problemomis ar užsiims rizikingu elgesiu.
80. Komitetas yra susirūpinęs dėl humanitarinių programų nesėkmių, bandant spręsti specifinių paauglių poreikių ir teisių klausimą, ir ragina valstybes dalyves užtikrinti, kad paaugliams būtų suteikiamos sistemingos galimybės aktyviai dalyvauti, plėtojant ir kuriant apsaugos sistemas, taip pat susitaikymo ir taikos derybų procesuose. Tikslingos investicijos į pokonfliktinį ir pereinamojo laikotarpio atkūrimą turėtų būti suvokiamos kaip galimybė paaugliams prisidėti prie ekonominės ir socialinės plėtros, atsparumo stiprinimo ir taikaus šalies pereinamojo proceso. Be to, avarinės parengties programos turėtų atsižvelgti į paauglius ir pripažinti jų pažeidžiamumą ir teisę į apsaugą, taip pat galimą paauglių vaidmenį, remiant bendruomenes ir prisidedant prie rizikos mažinimo.

Verbavimas į ginkluotąsias pajėgas ir gruputes

81. Komitetas reiškia didelį susirūpinimą dėl valstybių vykdomo paauglių berniukų ir mergaičių verbavimo (ir socialinėje žiniasklaidoje) į ginkluotąsias pajėgas, gruputes ir nereguliarias ginkluotąsias pajėgas ir ragina valstybes dalyves ratifikuoti Vaiko teisių konvencijos fakultatyvinį protokolą dėl vaikų dalyvavimo ginkluotuose konfliktuose. Komitetas taip pat yra susirūpinęs dėl paauglių pažeidžiamumo susidūrus su teroristine propaganda, ekstremistinėmis pažiūromis ir dėl dalyvavimo teroristinėje veikloje. Būtina atlikti mokslinius tyrimus su paaugliais, siekiant išnagrinėti veiksnius, kurie paskatina įsitraukimą į tokias veiklas. Be to, valstybės, atsižvelgdamos į tokių tyrimų išvadas, turėtų imtis tinkamų veiksmų ir ypatingą dėmesį skirti socialinę integraciją remiančioms priemonėms.
82. Valstybės turėtų užtikrinti paauglių, kurie buvo užverbuoti į ginkluotąsias pajėgas ir gruputes arba migravo, susigrąžinimą ir reintegraciją, atsižvelgdamos į lytį, ir uždrausti paauglių verbavimą ar naudojimą bet kokiuose karo veiksmuose, taikos ar ugnies

nutraukimo derybose ir susitarimuose su ginkluotosiomis grupuotėmis.³⁹ Valstybės turėtų remti paauglių dalyvavimo taikos judėjimuose galimybes ir lygiaverčius požiūrius į nesmurtinį konfliktų sprendimą, pagrįstą vietos bendruomenėmis, kad būtų užtikrintas intervencijų tvarumas ir kultūrinis tinkamumas. Komitetas ragina valstybes dalyves imtis ryžtingų priemonių, siekiant užtikrinti, kad su konfliktais susiję seksualinio smurto, seksualinio išnaudojimo ir prievartos, taip pat kiti žmogaus teisių pažeidimų prieš paauglius atvejai būtų greitai ir tinkamai sprendžiami.

83. Komitetas pripažįsta, kad daugelyje pasaulio vietų paaugliai yra verbuojami į gaujas ir pandilla, kurios dažnai suteikia socialinę paramą, pragyvenimo šaltinį, apsaugą ir tapatybės jausmą, kai nėra galimybių tokiems tikslams pasiekti, įsitraukiant į teisėtą veiklą. Tačiau baimės, nesaugumo, grėsmės ir smurto aplinka, kurią sukuria priklausymas gaujoms, sukelia grėsmę paauglių teisių įgyvendinimui ir yra pagrindinis veiksnys, skatinantis paauglių migraciją. Komitetas rekomenduoja skirti daugiau dėmesio visapusiškų viešųjų politikų, kurios spręstų pagrindines nepilnamečių smurto ir gaujų priežastis, kūrimui vietoj agresyvių teisės saugos naudojamų metodų. Būtina investuoti į prevencinę veiklą, nukreiptą į rizikos grupei priklausančius paauglius, intervencijas, skatinančias paauglius palikti gaujas, gaujos narių reabilitaciją ir reintegraciją, atkuriamąjį teisingumą ir savivaldybių sąjungų prieš smurtą ir gaujas kūrimą, akcentuojant mokyklą, šeimą ir socialinės aprėpties priemones. Komitetas ragina valstybes tinkamai atsižvelgti į paauglius, kurie yra priversti išvykti iš šalies dėl su gaujų smurtu susijusių priežasčių, ir jiems suteikti pabėgėlių statusą.

Vaikų darbas

84. Komitetas pabrėžia, kad visi paaugliai turi teisę į apsaugą nuo ekonominio išnaudojimo ir blogiausių vaikų darbo formų, taip pat ragina valstybes įgyvendinti Konvencijos 32 straipsnio 2 dalies nuostatas, 1973 m. Tarptautinę darbo konvenciją dėl minimalaus įdarbinimo amžiaus (Nr. 138) ir 1999 m. Konvenciją dėl nepriimtino vaikų darbo uždraudimo (Nr. 182).
85. Pagal amžių tinkamų darbo formų įvedimas atlieka svarbų vystymosi vaidmenį paauglių gyvenime ir suteikia jiems įgūdžius ir galimybes išmokti atsakomybes ir, jei reikia, prisidėti prie šeimos ekonominės gerovės, taip pat remia jų galimybę įgyti išsilavinimą. Prieš vaikų darbą nukreipti veiksmai turėtų apimti visapusiškas priemones, įskaitant perėjimą iš mokyklos į darbo rinką, socialinį ir ekonominį vystymąsi, skurdo mažinimo programas, visuotinę ir nemokamą galimybę įgyti kokybišką, integruojantį pradinį ir vidurinį išsilavinimą. Reikėtų pabrėžti, kad kai paaugliai sulaukia minimalaus nacionaliniuose teisės aktuose nustatyto įdarbinimo amžiaus, kuris turėtų būti suderintas su tarptautiniais standartais ir privalomu išsilavinimu, turi teisę atlikti lengvus darbus, esant tinkamoms sąlygoms, deramai atsižvelgiant į jų teises į švietimą, poilsį, laisvalaikį, žaidimus, rekreacinę veiklą, kultūrinį gyvenimą ir menus.
86. Komitetas rekomenduoja, kad valstybės priimtų pereinamojo laikotarpio požiūrį, siekdamas pusiausvyros tarp teigiamo darbo vaidmens paauglių gyvenime ir jų teisės į privalomą švietimą be jokios diskriminacijos užtikrinimo. Mokymas ir įžanga į padarų

³⁹ Žr. A/68/267 81–87 paragrafus.

darbą turėtų būti koordinuojami, kad abiem šiems aspektams būtų sudarytos sąlygos paauglių gyvenime pagal jų amžių, taip pat turėtų būti priimti veiksmingi mechanizmai, kurie reglamentuotų tokį darbą ir suteiktų žalos atlyginimą, kai paaugliai tampa išnaudojimo aukomis. Visų jaunesnių nei 18 metų vaikų apsauga nuo pavojingo darbo turėtų būti apsvarstyta, sudarant aiškų konkrečių pavojingų darbų sąrašą. Pirmenybė turėtų būti teikiama pastangoms, tiesiogiai nukreiptoms į pavojingo darbo ir darbo sąlygų prevenciją, atkreipiant ypatingą dėmesį į mergaites, kurios dirba namų ūkyje, ir kitus dažnai „nematomus“ darbininkus.

Teisingumas paaugliams

87. Nepilnamečiai gali susidurti su teisingumo sistema, kai būna pažeidžiami įstatymai, kaip aukos, nusikaltimų liudininkai ar dėl kitų priežasčių, tokių kaip priežiūra, globa ar apsauga. Būtina įgyvendinti priemones, kurios sumažintų paauglių ir kaip aukų, ir kaip nusikaltėlių pažeidžiamumą.
88. Valstybės dalyvės raginamos įgyvendinti visapusiškas nepilnamečių justicijos politikas, kurios akcentuotų atkuriamąjį teisingumą, nukreipimą nuo teismo proceso, alternatyvias sulaikymo priemones ir prevencines intervencijas, siekdamos spręsti socialinius veiksnius ir pagrindines priežastis, kaip tai numatyta Konvencijos 37 ir 40 straipsniuose ir Jungtinių Tautų nepilnamečių nusikalstamumo prevencijos gairėse. Dėmesys turėtų būti kreipiamas į reabilitaciją ir reintegraciją, įtraukiant ir paauglius, kurie dalyvauja veiklose, klasifikuojamose kaip terorizmas, vadovaujantis bendrojo komentaro Nr. 10 (2007) dėl vaikų teisės nepilnamečių justicijoje rekomendacijomis. Sulaikymas turėtų būti taikomas tik kaip paskutinė išeitis trumpiausią tinkamą laikotarpį, o paaugliai turėtų būti laikomi atskirai nuo suaugusiųjų. Komitetas pabrėžia būtinybę panaikinti mirties bausmę ir uždrausti įkalinimą iki gyvos galvos už nusikaltimus, kuriuos įvykdė 18 metų nesulaukę asmenys. Komitetas yra labai susirūpinęs dėl valstybių, siekiančių sumažinti amžių, kurio sulaukęs asmuo tampa atsakingas pagal baudžiamąją tvarką, skaičiaus ir kviečia valstybes numatyti baudžiamąją atsakomybę asmenims, sulaukusiems 18 metų amžiaus.

XIV. TARPTAUTINIS BENDRADARBIAVIMAS

89. Komitetas akcentuoja, kad valstybės dalyvės privalo įgyvendinti Konvenciją bendradarbiaudamos, ir pabrėžia tarptautinio bendradarbiavimo poreikį. Komitetas ragina valstybes dalyves prisidėti ir, jei reikia, naudoti techninę Jungtinių Tautų ir regioninių organizacijų pagalbą, siekiant įgyvendinti paauglių teises.

XV. PLATINIMAS

90. Komitetas rekomenduoja valstybėms platinti šį bendrąjį komentarą visoms suinteresuotosioms šalims, ypač parlamentams ir visų lygių valdžios institucijoms, įskaitant ministerijas, departamentus ir savivaldybių / vietos valdžios institucijas, taip pat visiems paaugliams. Komitetas taip pat rekomenduoja išversti šį komentarą į atitinkamas kalbas, parengti paaugliams palankias versijas ir neįgaliems paaugliams prieinamus formatus.

